

AİLE İÇİN “DEĞER” : AİLE OLMA BİLİNCİ¹

Esmâ Betül ACAR*

İslam Dünyası STK’lar Birliği (İDSB) Kadın Aile ve Gençlik Komisyonu Koordinatörü

GİRİŞ

Günümüzde gerek akademik gerekse sosyal alanda yapılan araştırma ve çalışmaların sonuçları baz alınarak toplumsal sorun tespitleri yapılmaktadır. Bunlardan en çok dikkat çeken ve en büyük çalışmaların yapılması gereken bablardan biri de şüphesiz ki ailedir. Yetişmiş insan bir diğer deyişle kalifiye eleman kaynağına her alanda ihtiyaç duyulması gerçeği, eğitim düzeyinin yüksek oluşuyla birlikte aile olarak da denge ve bunun bizatihi karakter yansımalarını sorumlulara farketmektedir.

Kişilerarası ilişkilerde olumlu tecrübelerle sahip olan bireyler, toplum içinde öne çıkmakta ve insanları idare etme, sorumluluk verilme gibi konularda duyulan ihtiyacı güvenle karşılamaktadırlar.

Dünyanın farklı ülkelerinde yaşayan Müslüman toplumlar için Türkiye’nin, bhusus Osmanlı payitahtı olarak Anadolu topraklarının, İstanbul merkezli çalışmaların bir çok konuda öncülük ettiği beklentisi de göz önüne alınırsa, yaklaşık 53 ülkeden 260 STK üyesi bulunan ve bir çok farklı alanda yaklaşık 10 yıldır ciddi çalışmalar yapan İslam Dünyası STK’ları Birliği, Kadın Aile ve Gençlik komisyonu olarak da Aile alanında çalışmalarını sivil toplum adına hızla sürdürmektedir.

Bakanlar kurulu kararı ile Mayıs 2005’de kurulmuş olan İslam Dünyası STK’ları Birliği’nin, Kadın ve Aile çalışmaları bazında, alanında uzman kişilerle yapmış olduğu sivil toplum çalışmaları bu tebliğde ilginize tarafımızdan aktarılacaktır.

İDSB olarak yapılan tüm bu çalışmalarda amacımız; İDSB çatısı altında toplanmış sivil toplum kuruluşlarının, yaşamak ve yaşatmak istedikleri İslamî hayat tarzına uygun aile hayatı ve bununla ilgili problemleri tespit etmek, İslam’dan kaynaklanan çok değerli geleneklerimizi canlandırmak ve hayata geçirmek, bunun yanı sıra İslam kaynaklı zannedilen ancak dine ters düşen ve hayatımızı zorlaştıran alışkanlıkları tespit edip, bunları iyileştirme yolunda adımlar atmaktır. Bu çalışmaları, belirli bir olgunluğa getirerek âlimlere sunmak, aile ve toplum hayatını kolaylaştıran, güzelleştiren neticeler için gayret etmektir.

I) “BİZ” OLMAK

Aile, “birbirine yaslanmak” demektir. Birbirine yaslanarak güç kazanan, birinin fazla dayanması halinde, birbirini deviren, üçayaklı yapıdan oluşur. “Aile” olduğunda teklikten geçip, kurumsal kimlik kazanılır. Güçlü ve iyi yetişmiş şahsiyetler bir araya geldiğinde güçlü kimlikler oluşur. Ortak manevi değerlere sahip olan eşlerin, güçlü bağlarla bağlanması ve “biz” olması daha kolaydır.

Bireyler kendileri olgunlaşmadan “biz” kavramını anlayıp gerçekleştiremezler. Ortak değerlere sahip bireyler, farklılıklara saygı gösterip, “ben” merkezci olmadan, muhatabın isteğine kulak verip, sınırları koruyarak ancak güçlü, sağlıklı ve çözüm üretebilen aile oluşturabilirler.

“Biz” kavramı içinde; eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile, eşlerin aileleri ile büyük aile vardır. Aynı zamanda, iş ailesi, vakıf, dernek, kulüp üyeliğinde olduğu gibi sosyal aileler gibi bireyin dahil olduğu birden fazla “biz” olarak tanımlanabilecek ortam olabilir. Birey, bunların her birinde “ben” olarak kendini temsil edebildiği ölçüde mutlu ve huzurlu olabilir.

¹ Bu makale, 11-13 Mayıs 2014 tarihinde Eskişehir’de düzenlenen ‘Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi’ nde bildiri olarak sunulmuştur

“Benlik” ve “kimlik” arasındaki dinamikte, “benlik” vurgusu azalınca “kimlik” vurgusu artar, “kimlik” vurgusu azalınca “benlik” vurgusu artar. “Benlik”e çok fazla vurgu yapıldığında, “biz” olamama kaçınılmazdır. Toplumda, yaygın olarak, “biz olmak”, “gel bende biz olalım” şeklinde algılanmaktadır. “Biz” kültüründe karşılık beklemeden verme vardır ve bu da Müslüman toplumlara daha uygun bir anlayıştır.

Yaşanan sosyal travmalar; biz olmanın önündeki önemli engellerdendir. Göçler, savaşlar, işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve en önemlisi devletlerin bireye karşı ve her alanda, yukarıdan aşağı güce dayanan iletişim ve tutumu, bireylerin bakış açılarında başat aktör olarak problemlerin genel kaynağını oluşturmaktadır.

İnsanları bireyselleşmeye doğru götüren yaşantıdaki değişimler ve bu değişimlerin üst bilincimizdeki yansımaları olarak; “benim odam, senin tabağın” gibi dilde karşılığını bulan “ben” merkezli söylemler, bizliği benliğe dönüştürür. Bu sebeple gözden kaçırılan ve fakat etkisi çok büyük olan bir mefhum olarak, kişilerarası ilişkilerde kullanılan dile önemle dikkat etmek gerekmektedir.

Bireylerin, “biz” olamadan, çocuk sahibi olması halinde, ne olacağı sorusu çok önemlidir. Bu hususta önceden, evlilik öncesi eğitimler ve aile iletişimini güçlendirme ile çiftler desteklenmelidir.

Bir başka önemli ara başlık olarak ‘aynı mekandaayırışma’ konusunu ele alırsak; günümüzde, çocukların kendi evlerinde yalnızlaşmış olduklarını fark etmekteyiz. Genellikle odalarında olan çocuklar,televizyon veya oyun başında, böylelikle adeta aile içinde ailesiz büyümektedirler.Medya ve televizyon, ailelerin evde geçirdikleri zamanın büyük bir kısmını almakta ve anormal davranış ve tutumların normalleşmesine ve toplumda giderek artmasına yol açmaktadır. İnsanlar kendi evlerinde, kendi hayatlarını yaşayamamaktadır. Esasen çocuk, ana-babasının oyuna katılmasını bekler, oyununa seyirci ister. Nitekim Hadis-i Şerifte: “Kimin çocuğu varsa, onunla çocuk olsun.” buyrulmuştur. Bizzat Hz. Peygamber de sav torunları Hasan ve Hüseyin ile oynamıştır.

‘Biz kavramını güçlendirmek adına aile konusunda yapılan hayır maksatlı her çalışma, söylenen her söz ibadet niteliğindedir. Zira “Bütün müminler kardeştir”² ölçüsü ile aileye bakmak gerekir. İslam dini, doğrudan bir aile modeli tanımlamaz, ancak mutluluğun reçetesini verir. Bu reçetede “Birbirine elbise olmak, birbirinin ayıbını örtmek vardır.”³

Her işte olduğu gibi ailede de istişare şarttır. Ve her topluluğun bir reisi olması zorunluluğu vardır. Alışageldiğimiz roller, tutum ve davranışlar tarihsel, örfi ve geleneksel uygulamalardır. Bu uygulamalar, toplum düzeni için çok değerli olmakla beraber, yaşanan coğrafyaya, toplumun yapısına ve zamana göre değişebilir.

II) HAKLAR VE SORUMLULUKLAR

Yasalar, önce haklardan, sonra sorumluluklardan bahseder. Haklar tanımlandığında sınırlar belirlenir. Uygulamada, haklara göre yaşamak ilişkileri minimal düzeyde tutmak demektir. İhtiyaçlara göre hayatın tanzimi daha doğru ve güzeldir.

Yazılı birçok kaynakta, haklar ve sorumluluklar anlatılırken, kadın hakları başlığı altında, erkek hakları, erkeklerin sorumlulukları başlığı altında, kadınların sorumlulukları sıralanmakta olduğundan, bireyler sorumluluklarını araştırarak öğrenememektedir. Toplumda yaygın olan kanaat, “Kadınların sorumlulukları, erkeklerin hakları vardır.” şeklindedir. Erkeklerin, kadınlar üzerinde, sınırsız hâkimiyetleri olduğu düşünülmektedir. Oysa,Kur-an’ı Kerim’de erkek ve kadının hak ve sorumlulukları belirlenmiş ve bunların sınırları konulmuştur. (Nîsa, 4/34) “Erkek, kadın üzerinde sorumlu, sınırlı bir otoriteye sahiptir.” Ayet-i Kerimedeki “kavvâm” kelimesi, her şeye rağmen aileyi

²Hucurât, 49/10

³Bakara, 2/187

ayakta tutabilen adam demektir. Yani naz çeken, katlanmasını bilen, soğukkanlı hareket edebilen, sonuçta yetki kullanan değil, sorumluluk üstlenen anlamındadır.

Ve tabii kadın ve erkeğin hakları konuşulurken çocukların hak ve sorumlulukları göz ardı edilmemelidir. Çocuğun anne sütü ile beslenmesi, gerekli bakımın verilmesi, güven, sevgi, şefkat ve merhamet ortamında büyümesi en temel çocuk haklarındandır.

Modern aile hukukunda da aile hakları vardır. Yalnız, burada önemli bir farkındalık olarak, şunu söyleyebiliriz ki haklar üzerine oturtulan aile zayıf halatlarla bağlanmış gemi gibidir. Bu sebeple ilişkilerin öncelikle sorumluluk üzerine kurulması gereklidir. Aile içi kuralların iyi işlemesi için, öncelikle aile ahlakının oluşturulması gerekmektedir.

III) SINIRLARIN BİLİNMESİ

Çocuk eğitiminde, sınırların öğretilmesi çok önemlidir. Sınır konmadığında, çocuklarımızın, “narsist ben” olarak, ya da tamamen “bizde kaybolmuş ben” olarak yetişme ihtimali vardır. Sınırlar bilindiğinde, hak ve sorumluluklar da bilinir. Bireyler arası ilişkilerde sınırların belirlenmesi çatışmaları azaltacaktır. Zira çatışmaların çoğu sınır ihlalinin doğmasıdır. Sınırları korunmadığında isyan eden yahut içine kapanan kadınlar, tahammül edemeyen erkekler, yaşananlara dayanamayan kalabalıklar ortaya çıkacaktır. 2009 Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) raporuna göre, aile içi şiddet %48 olarak bildirilmiştir. Sınırların bilinmesi, gerek aile içi gerek toplumda olan şiddeti azaltacaktır.

IV) AİLEDE SORUN ÇÖZME SANATI

Yıllarca zihinlerde, gönüllerde biriktirilen olumsuz algılarla kötüye giden aileler mevcuttur. Aile hayatında kötü gün değil, zor gün vardır. Zorlukların aşılma ihtimali daima vardır. Tartışan ebeveynler arasında, çocuklarından ve birbirlerinden vazgeçme yoksa, durum ümitsiz değildir. Bu anlamda boşanmalarda da dikkat edilecek en önemli husus çocukların vaziyetidir.

Gottman Çift Terapisi eğitim müfredatında; aile içindeki sorunların %68'inin çözümsüz olduğu ifade edilmektedir. Bu durumda ailede asıl olan, sorun çözme değil, sorunu yönetmedir. Ebeveynler arasındaki sorunlar, kendi çocukluklarında var olan, bilinçdışı yaraların göstergesidir. Eşler birbirine “Benim yaramı iyi et.” beklentisi ile yaklaştığında, bu, sorunlara çözüm olamayacaktır. Aile terapilerinde daha çok diyalog, bağ kurma, bağlantı kurma tavsiye edilir. Bu iletişim, çocukluk yaralarına merhem olması açısından önemlidir.

Başarılı aile terapistleri sorun çözen değil, sorun yönetenlerdir. Eşler arasında bağ kurulması ve tartışmaların bu bağ içinde yapılması, onları çözüme yaklaştırır. Bireyler “Bu evlilik bana ne verdi?” değil, “Ben bu evliliğe ne verebilirim?” diye düşünmelidir. Aile, eşlerin birbirinde sükûn bulduğu kurumdur. ***Hakları, sorumlulukları, sınırları, görevleri bilmekle beraber, birbirlerine olan ihtiyacını önceleyerek, hakkının peşinde koşmadan, hukukun soğukluğunu araya sokmadan aile ilişkilerini yürütmek gerekir.***

Bağımlılık değil, bağ kurmak esas alınarak, her birey kendi aile sorunlarını çözmeye başladığında, en azından niyet ettiğinde, çözüm yollarının açılacağı kaçınılmazdır.

Ahlaki değerlerin yaşatılması, basit davranışlarla değişikliği başlatmak, tabandan yukarı doğru gerçekleştirilen değişim, mutluluğu yaşanılır kılar. İyi niyet, durum tespiti, mevcut durumun kabulü ve bir adım iyiye götürmek, “Ezilme, ez. “anlayışından uzak durmak, şeklinde yol izlemek çözüme katkı sağlayacaktır. Bu anlamda bireyler arası ilişkilerde, sorunun ve ilişkinin nasıl yürütüldüğü çok önem arz etmektedir.

Hollanda örneğinde, aile danışmanlığı eğitimi almış olan papazlar ilişki terapistliği yapmaktadırlar. Uygulamada, diğer terapistlere göre daha fazla güven telkin etmektedirler. Benzer şekilde, ülkemizde, imamlar belirli bir eğitim aldıktan sonra temel yardım ve danışmanlık yapabilirler. Aynı zamanda, aile terapistlerine yeterli düzeyde dini eğitim verilebilir.

Kur'an-ı Kerim'de Yüce Rabbimiz "Kadın - erkek birbirinin rakibi değil, yardımcıları ve tamamlayıcılarıdır." Buyurmaktadır.⁴

Gelinen nokta itibariyle sivil toplum kuruluşları, aile iletişim kanallarını açmalı, fazileti önceleyerek aile ile ilgili sorunlar son noktaya gelmeden çalışmalar yapmalıdırlar. İnsanları evlilikten korkutmadan, muhatabını tanımaya yönelik, iletişimi zenginleştirecek, sorun çözme becerisi kazandıracak, isteyenlere/herkese evlilik öncesi eğitimler yapılmalıdır.

Bizim özür dileyen ve teşekkür eden bir Peygamberimiz vardı. Bu sebeple olumlu algılanabilecek türden tüm davranışları aile içinde yaşamak ve yaşatmak gerekmektedir. Ayet-i Kerimede "Kadınlarla iyi geçinin." (Evlenirken kadınlar sizden misak-ı galiz aldı."⁵ buyurulmaktadır. Misak-ı Galiz'in (büyük antlaşma) ciddi sorumluluğu vardır. Yine Hz. Peygamber Aleyhisselam efendimizin bir hadis-i şeriflerinde "Siz kadınları Allah'ın emaneti olarak aldınız." emaneti emanet eden, asıl sahibidir. Emanet, sahibi adına saklanır. Emanete hıyanet etmek, sahibine hıyanet etmektir." Ve "Sizin en hayırlınız, eşlerine hayırlı olandır." buyrulmaktadır.

SONUÇ

Sonuç olarak; toplum faydası için yapılan ufak büyük tüm çalışmalarda, küçükten büyüğe katkısı olan, insanlığa faydalı olma derdi güden, bu ulvî derdi seven, her bir bilinçli ve gönüllü kişi için, ***bildiklerimizi bilince dönüştürüp***, uygulamaya geçirmek öncelikli hedef olmalıdır. Mutlu aile kurabilmenin ve mutlu ve huzurlu bir aile olabilmenin temel şartı, bilginin eyleme dönüştürülmesi, akademilerde kalmayıp sosyal hayata aktarılacak mekanizmalarda işlenebilmesi gerekmektedir.

KAYNAK VE TEŞEKKÜR

İDSB Kadın Aile ve Gençlik Komisyonu'nun yaptığı Aile Çalıştayları kaynak alınarak hazırlanmış olan bu tebliğde, aşağıda ismi verilmiş, emeği geçen uzmanlara teşekkür ederiz.

Prof.Dr.Saffet Köse, Dr. Beylül Dikeçligil, Av. Fatma Benli, Ayşe Pehlivan, Dr. Ayten Erol, Fatih Okumuş, Dr. Nurgül Elbaşı, Fatih Kılıçaslan, Kadriye Avcı Erdemli, Mehmet Paksu, Mehmet Teber, Ramazan Uslu, Nazan Keleş, Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın, Yrd. Doç. Dr. Fethi Güngör, Cihangir İşbilir.

⁴Nisâ', 4/34

⁵Nisâ', 4/21